

GUSTAAF EMILE DE KEYSER

PIONIERS IN CONGO, GENTENAARS VERMELD ALS KOLONIALE HELDEN.

Met de vijftigste verjaardag van de Congolese Onafhankelijkheid die men herdacht heeft, zullen er wel meer lezers zijn die met heimwee of met gemengde gevoelens hebben teruggedacht aan de tijd die zij doorbrachten in de koloniale periode in Belgisch Congo (1870-1960). Het is vooral het decennium vóór de onafhankelijkheid waaraan ze de mooiste herinneringen overhouden. Daarna is het in het onafhankelijke Congo-Kinshasa met de eerste republiek (1960-1965) en daarna met de tweede republiek en het Zaïre van Mobutu (1965-1997) en thans in de huidige Democratische Republiek Congo steeds bergaf gegaan. Dit werd ons recent nog in de media met niet mis te verstane woorden duidelijk gemaakt en via allerlei televisieprogramma's breed uitgesmeerd in beeld gebracht.

Zij die de koloniale periode hebben meegemaakt, worden vrij zeldzaam en het is dan ook best dat getuigen hun verhaal hetzij nu zelf neerschrijven, hetzij doorvertellen aan hun nazaten.

Deze periode kan ingedeeld worden in de tijd van Congo Vrijstaat (1885-1908) en de tijd daarna.

Ook in die eerste periode van de privékolonie werden Congolezen uitgebuit en stierven er wellicht vijf miljoen mensen. Die terugval was ook voor een deel te wijten aan ziekte en ondervoeding. Ook uitputting door dwangarbeid en verhuizing hadden een negatieve invloed op het bevolkingscijfer.

Congo spreekt enorm tot mijn verbeelding want ook wij hebben iemand in de familie gehad – Gustaaf De Keyser, de neef van mijn grootvader – die ‘koloniaal’ geweest is, in de tijd van Congo Vrijstaat dan nog.

Het is mij nog altijd niet duidelijk waarom men die man niet vermeld heeft op het monument ter herinnering aan de koloniale veteranen van Groot Gent (met daarachter het borstbeeld van Koning Leopold II) aan het parkje aan de Gustaaf Callierlaan – Franklin Rooseveltlaan. Op dit monument met de Congoster (of de vertrekschijf zoals de oudere Gentenaars ze noemden) staan al de namen in keramieke letters gekleefd van de Gentse pioniers die overleden in Afrika vóór 1908. De reden ligt zeker in het feit dat Gustaaf De Keyser

in Zulte geboren werd. Dat hij daarna 25 jaar in Gent heeft gewoond, heeft men spijtig genoeg gewoon over het hoofd gezien.

GEZIN DE KEYSER

Vader Jan De Keyser (Gent 1841 - Gent 1886) was gehuwd met Maria Ludovica Paermentier (Zulte 1850 - Gent 1929). Jan was monteur en mekaniker voor de werkhuizen Van den Kerchove aan de Coupure Links te Gent. Deze machinefabriek werd in 1825 opgericht en verwierf in 1867 wereldfaam nadat zij verbetering bracht in de stroomverdeling. Ze werd in 1891 omgevormd tot naamloze vennootschap en in 1934 opgenomen in de fusie Carels-SEM. Het was voor deze firma dat Jan o.m. naar China en in 1880 naar Rusland reisde om er montagewerken uit te voeren. Marie Louise Paermentier was vroedvrouw en werd op 22 september 1868 in die hoedanigheid aangesteld te Gent. Nadat zij in 1871 te Zulte gehuwd waren werden daar op drie jaar tijd drie kinderen geboren, met name Henri in 1873, Valentina in 1874 en Gustaaf in 1875. In 1876 kwamen zij terug naar Gent wonen aan de Groendreef 178 waar datzelfde jaar de jongste dochter Elvire werd geboren. Jan De Keyser overleed er plotseling vrij vroeg te Gent op 45-jarige leeftijd waardoor Marie Louise met vier tieners achterbleef. Dit is er waarschijnlijk de oorzaak van geweest dat haar twee oudste kinderen nog voor de eeuwwisseling naar Parijs trokken 'pour chercher de l'ouvrage'... maar zeer vlug naar Gent terugkwamen. Het gezin woonde ondertussen aan de Palinghuizen 5 (huidige Elyzeese Velden) en daarna Noordkaai 38 (huidige Bargiekaai).

GUSTAAF EMILE DE KEYSER

Geboren te Zulte op 8 augustus 1875 kwam hij het jaar daarna met zijn familie naar Gent wonen. Hij volgde hier Lager Onderwijs en sprak Vlaams en Frans. Hij zou dan als jongeling enige tijd als diamantslijper gewerkt hebben te Antwerpen vóór hij zich – nog geen 17 jaar oud – vanaf 5 mei 1892 liet inlijven in het Belgisch Leger bij de 4e Lanciers die toen gekazerneerd waren in de Brusselsepoortstraat te Gent. Hij werd reeds op 8 april 1893 brigadier. Hij is er ontslagen of weggezonden op 5 februari 1900 na bijna acht jaar legerdienst.

Op 16 augustus 1900 liet Gustaaf zich voor drie jaar inlijven als korporaal bij de Force Publique in Congo die daar reeds in 1886 was opgericht. Dezelfde dag mocht hij reeds vertrekken. Deze internationale zozegde huurlingenmacht rekruteerde toen nog vooral haar soldaten in het Nigerebekken, Somalië,

Gustaaf De Keyser liet zich nog fotograferen vóór zijn afreis naar Congo bij fotograaf G. Dubois aan de Noordstraat 4 te Gent.

Ethiopië en Zanzibar.

Koning Leopold II had als hoofd van de Vrijstaat Congo, sedert 1 augustus 1885, mankracht nodig. Om veiligheidsredenen – internationale politiek – wilde de koning zijn buitenlands personeel vervangen door Belgen. Het was pas op 15 november 1908 dat Belgisch Congo een kolonie werd van België.

Deze weermacht werd vooral ingezet bij de ordehandhaving. Onze koning voerde dezelfde politiek tegenover de Franse missionarissen. Hij vroeg b.v. aan de Paters van Scheut, die in China bedrijvig waren, zich ook op middenafrikaans terrein te begeven. Deze rekrutering was ook vooral interessant voor jonge officieren die zich in België verveelden, die uit waren op avontuur en actie, bezielde door idealisme, het christendom

en de westerse cultuur naar de inlanders wilden brengen.

In België werd propaganda gevoerd voor een loopbaan in Congo in en rond de Belgische kazernes. Er was heel wat belangstelling omwille van de vlugge promotie en de hoge betaling. De jaarwedde van Gustaaf bij zijn aanwerving bij de Force Publique bedroeg toen 1200 frank (in huidige munt ca 5200 euro). Dit kwam overeen met de toenmalige wedde van een leraar aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten.

De Belgische militairen – vooral dan de officieren – die toen naar Congo wisten te vertrekken werden eerst naar het Geografisch Instituut overgeheveld en vandaar naar de Force Publique van Congo. Ondertussen werd vanaf 1894 de verplichte legerdienst voor de Congolese jongelingen ingesteld.

De inscheping van Gustaaf De Keyser naar Congo had plaats te Antwerpen met de stoomboot SS Anversville op 16 augustus 1900. Passagiersschepen kregen namen van Belgische steden, vorsten en prinses of van Congolese

metropolen in spe met telkens ‘ville’ achter. Er waren de Léopoldvilles, Albertvilles, Bruxellesvilles, Baudouinvilles, de Ville de Bruges, de Ville de Liège die na een aantal jaren van de hand werden gedaan en vervangen werden door modernere en grotere ‘Congo-boten’. Deze schepen waren sedert 1895 eigendom van de toen opgerichte Compagnie Belge Maritime de Congo die samenwerkte met de Société Maritime du Congo.

De reis naar Congo met aankomst in Boma, waar de Congostroom uitmondt in de Atlantische Oceaan had plaats op 4 september 1900, een reis van 19 dagen (de terugweg duurde 21 dagen). Het was niet steeds een aangename reis in een woelige Middellandse Zee tot de Atlantische Oceaan met zeeziekte, wankelende benen, de brandende zon. De diepblauwe kleur van het water en de hemel waren daarentegen indrukwekkend.

ADJOINT TE MAPALMA

Gustaaf werd meteen aangeduid voor de Aruwimivier, een bijrivier van de machtige Congostroom, die ten noorden van Stanleyville (huidige Kisangani) stroomde. Hij vertrok met een stoomboot uit Boma en voer zo naar Basoko waar de Aruwimi in de Congostroom uitmondde. Hij kwam daar toe op 9 november 1900 en werd op 24 november aangeduid als adjoint te Mapalma, een dorp aan de Lulu, in vogelvlucht 160 km ten noordoosten van Basoko.

Het aantal blanken in Congo bedroeg in 1900 amper 1958 zielen. De meesten brachten hun tijd in eenzaamheid door naar best vermogen. Toch werkte dit op het gemoed. De eentonige oerwoudmuur die de wegen versperde en het isolement waren de grootste vijand. Er dreigde ook nog het gevaar van het gigantische bedrijf FHD. De pioniers gebruikten dit letterwoord cynisch naar het voorbeeld van onze koning: F stond voor fièvre (koorts), H voor hematurie (bloedwateren) en D voor dysenterie (bloedloop). Veel jonge pioniers die als robuuste kerels waren vertrokken werden dus door ziekte geteisterd. Dit was ook zo met Gustaaf. Het ging op een bepaald ogenblik niet meer zo goed met zijn gezondheid. Volgens familieoverlevering kreeg hij malaria of moeraskoorts, een infectieziekte die veroorzaakt wordt door parasieten en door de malariamug op mensen wordt overgebracht. Een vrouw zou dan gedurende vijf dagen op zoek gegaan zijn naar een geneesmiddel (mogelijk kinine) maar kwam met lege handen terug.

Volgens het officiële medisch rapport moest Gustaaf op 17 augustus 1901 afgevoerd worden naar Leopoldstad (Kinshasa) omdat hij ter plaatse niet kon geholpen worden. Hij werd in stervensnood getransporteerd voor een tocht van 1500 km langs de Congostroom maar overleed na 600 km te Balanga

(Nieuw Antwerpen) op 27 augustus 1901 aan dysenterie (bloedloop). Deze zware vorm van diarree die veroorzaakt wordt door een bacterie kwam er mogelijk door het drinken van besmet water. Gustaaf was pas 26 jaar en had Congo slechts één jaar gediend.

In tegenstelling tot wat er in de familie verteld werd is hij niet op zee gestorven en begraven maar kreeg hij wellicht in Balanga (Nieuw Antwerpen) een eenvoudig graf. Nog volgens overlevering – die meestal in overwegende mate sterk gekleurd is – zou Gustaaf ook in Congo kort na zijn aankomst gehuwd zijn met een inlandse vrouw die er school gelopen had en enige kennis bezat. Dit werd de blanke militairen aangeraden om zich beter in de brousse te kunnen verplaatsen, zich te beschermen en met de plaatselijke gebruiken om te gaan. Zij zouden dan ook beter geaccepteerd worden door de plaatselijke bevolking. Dit huwelijk zou wettelijk geweest zijn in Congo Vrijstaat maar niet in België. De trouwring was gemaakt uit gevlochten stro en de nieuwe echtgenote dronk een bepaalde kruidendrank als anticonceptiva.

Waar of niet waar ? Wij zullen het wellicht nooit weten. Merkwaardig is wel dat zulke details na verschillende generaties nog worden doorverteld.

Enige maanden na zijn overlijden werd zijn metalen reiskoffer met enige persoonlijke bezittingen aan de familie terugbezorgd. Samen met een drietal foto's zijn dit de enige souvenirs aan onze verre neef-koloniaal.

Ook al wordt hij in Gent op het monument van de 66 Congopioniers niet vernoemd, toch is hij niet vergeten. In 1975 brachten wij met de kinderen een bezoek aan het Museum voor Midden-Afrika te Tervuren. Met enige verwondering en fierheid ontdekten wij de naam Gustaaf De Keyser bij de helden op de muur in één der zalen.

Ook in het boek 'Aan onze koloniale helden die stierven voor de beschaving (1876-1908)' uit 1932 wordt hij vermeld. Enerzijds op blz. 275 in de 'Eeretablel der in Afrika voor de beschaving gestorven Belgen' wordt G.E. De Keyser genoemd als onderofficier, overleden op 27 augustus 1901 te Nouvelle Anvers en anderzijds in de lijst op blz. 292 'Steden en gemeenten van België die zich mogen roemen Koloniale Helden onder hunne groote dooden te hebben'. Hij wordt niet bij de Gentenaars vermeld maar wel als enige inwoner van Zulte. Dit is dan ook – zoals reeds gemeld – de reden waarom hij niet op het monument van de Gentse Congopioniers wordt vernoemd.

ANDERE GENTENAARS - HELDEN

Hierbij de alfabetische lijst van de overige Gentenaars die in Afrika het leven lieten zoals die vermeld worden in het boek 'Aan onze koloniale helden...'.

Het zijn er 56. Diezelfde Gentenaars staan ook vermeld op het monument ter herinnering aan de koloniale veteranen aan het parkje bij het begin van de Gustaaf Callierlaan. Naast hun naam staat ook hun functie alsook datum en plaats van overlijden.

V. Bouffieux, onderofficier, 12.1.1901, Lukafu (Katanga);
A.J.F.G. Bracq, Rooms priester, 21.9.1890, Léopoldville;
J.A. Bruggeman, paswerker, 11.11.1892, Matadi;
R.A. Claeys, eerste officier, 1.8.1902, La Tafari;
A.P.G. De Cock, bediende, 22.5.1908, Simba;
E.J.J.L.L.M. de Hollogne, bediende, 17.12.1899, Bolobo;
A.L.M. De Leu, luitenant, 25.5.1881, Tabora;
L.H.F.G. Delmotte, onderofficier, 3.12.1893, Momensi;
J. De Raeve, agent 'commercial Anversoise', 21.7.1900, Dobo;
V.J. De Ridder, agent 'générale Africaine', 17.4.1900, Faradje (Makrakra);
E.G. Descamps, kapitein-bevelhebber, 8.10.1903, Dufile;
L.G.E. de Schietere, onderluitenant, 13.10.1896, Léopoldville;
H.C. De Witte, bestuursagent, 20.7.1904, Basoko;
A.M.P. Dooms, eerste onderofficier, 2.5.1904, M'Bali;
A.A. Dua, onderluitenant, 21.9.1898, Lusambo;
J.C.E.E.V. Goetgeluck, onderofficier, 17.12.1894, Coquilhatville;
L.N.M.A.A.H.G. Goethals, bediende, 4.4.1896, Nouvelle-Anvers;
H.E. Gondry, algemeen opzichter, 18.5.1891, Boma;
G. Greasley, staatsagent, 22.5.1886, Boma;
A. Huysman, missionaris van Scheut, 17.3.1905, St.-Antonius van Lusambo;
D.F. Lanckman, telegraaflegger, 12.2.1901, in de zagerij van het kanaal;
A.J.F. Langerock, onderofficier, 18.8.1895, Gandu;
A.A.J. Latour, eerste onderofficier, 11.12.1907, Kingoi;
L. Lefebure, hotelier-limonadier, 25.3.1894, Matadi;
V.A.J. Loose, handelsagent, 21.1.1894, Boma;
L.B.A. Loijs, luitenant, 23.4.1908, Biondo;
C. Lys, agent, 'plantations Lukula', 22.5.1901, Mayanga N'Jambi;
L. Lys, landbouwkundige 'plantations Lukula', 14.7.1902, Boma Sundi;
A.J. Mussche, handelsagent, 10.5.1892, Yanga;
A.J.L.M. Pardoën, akkerbouwkundige, 27.11.1895, Matadi;
J.L.H. Posse, zaakvoerder, 24.3.1891, Ganghila;
E.P.E. Puls, luitenant, 19.4.1895, Mopoi;
O.F. Roels, onderofficier, 26.3.1901, Kero;
G.S.M.A. Rousseau, agent 'comptoir commercial Congolais', 22.1.1908, Kassombo N'Saie;

H.J. Simon, bediende, 6.3.1899, Ibengo;
 L.L.E.M. Slimbroeck, luitenant, 13.11.1903, Libenge (Ubangi);
 J.A. Tagon, onderofficier, 14.2.1897, Mongua;
 C.M.E. Tertzweil, onderropzichter, 14.2.1902, Watervallen François Joseph;
 L.F. Van Bouchaute, eerste onderofficier, 30.12.1898, Coquilhatville;
 G.J.M. Van Canegem, landmeter van 't kadaster, 9.4.1908, Gombe (Lomela);
 A. Van den Bossche, agent 'commercial Anversoise', 11.6.1900, Ngali;
 G.M.F.E.J. Vanden Heuvel, teeltoverste, 1.7.1901, Coquilhatville;
 H.M.F.E. Vanderhaeghen, onderofficier, 27.7.1902, Watervallen 'François Joseph' Kwango;
 H.L.P.J.M.G. Van der Straten Waillet (baron), onderluitenant, 20.9.1896, Stanley Falls;
 A.F. Vanderstuyft, bediende, 16.12.1901, Bumba;
 E.J. Van de Wynckel, bestuursagent, 20.10.1904, Irebu;
 A.A.F. Van Herrewege, agent 'comptoir commercial Congolais', 14.7.1890, N'Saka;
 G.C. Van Houcke, agent 'Anv. commerce Congo', 25.9.1903, Libute;
 J.B.J.P.M. Van Melle, bediende, 20.5.1907, Lireka;
 H. Van Veerdeghem, belastingstoezichter, 13.5.1896, Irebu (Evenaar);
 F. Verheye, agent 'agriculture plantations Congo', 7.12.1900, Thisundi;
 E.C. Waem, onderopzichter, 26.11.1898, Boma;
 A.J. Welsch, bediende, 21.2.1899, Uere;
 M.E.M.G. Wolters, katholiek missionaris 25.4.1903, Moanda;
 G.F. Wtterwulghe, algemeen commissaris, 8.5.1904, Lé (Lado);
 F.C. Wtterwulghe, onderluitenant, 8.11.1906, Faradje.

Op het monument staan ook nog de namen van koloniale die niet bij de Gentenaars in het heldenboek vermeld worden maar wel in een deelgemeente woonden of het deel dat vroeger ook al tot Groot-Gent behoorde. Er is er zelfs één uit Anderlecht. De gemeente waar – volgens het heldenboek – de betrokken pionier woonde en/of geboren werd staat tussen haakjes.

E.H. Bluysen, agent, Mongala, 4.4.1905, Lisala (Sint-Amandsberg);
 C. Crouquet, onderluitenant, 19.5.1891, Muene-N'Dinga (Ledeberg);
 J.F.L. Debeucker, agent 'générale Africaine', 20.6.1900, Lisala (Sint-Amandsberg);
 De Pelichy, 1904 (staat op het monument, wordt niet in het boek vermeld);
 J.B. Desmedt, agent 'syndicat comm. Katanga', 14.5.1892, Riba-Riba (staat bij de inwoners van Anderlecht);
 X.E. Donckier de Ponceel, luitenant, 26.7.1898, Andemobe (Ledeberg);
 O. Kimpe, onderofficier, 8.9.1902, Djabbir (Ledeberg);

A.E. Lebegue, onderofficier, 18.5.1896, Djabbir (Ledeberg);
J.P. Van de Velde, onderluitenant, 23.5.1882, Gangila (staat in de ertabel
maar komt niet voor bij de Gentenaars noch bij de inwoners van een andere
gemeente) en zijn broer L.J. Van de Velde, kapitein, 7.2.1888, Leopoldville
(staat bij de inwoners van Ledeberg omdat hij daar geboren is).
Beide laatsten betreft de gebroeders Van de Velde die in 1888 een afzonder-
lijk monument kregen in het Citadelpark, het zg. Negerke en die sedert 1888
hun naam vereeuwigd zagen in de Gebroeders Vandeveldestraat.
Moge deze lijst in ieder geval nogmaals een eerbetoon zijn aan alle
Gentenaars die hun leven lieten als helden in de pioniersperiode van onze
gewezen kolonie.

Erik Dekeyser.

Bronnen:

Brief van Dr. Marcel Luwel, conservator Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren -
14.2.1984.

Hilde EYNIKEL: Onze Kongo, uitgave Davidsfonds/Leuven, 1997.

Dienststaat Gustaaf De Keyser - Afrika Archief A/19/796/2.

Interview te Sint-Amandsberg bij Gustaaf Van Brabandt (1905-1989), zoon van Elvire De
Keyser en te Fontaine-L'Evêque bij Sarah Schellinck (1898-1984), dochter van Valentina De
Keyser.

Aan onze koloniale helden die stierven voor de beschaving (1876-1908) 1932 uitgave Bond van
het Congolees aandenken.

M. VAN GENT: De Gebroeders Van de Velde in Ghendtsche Tydinghen, 1978, blz. 189 e.v.

Suzanne JANSSENS: In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad, 1980.

Belgisch-Kongo, uitgave van de Koloniale Dienst, december 1948.